

Šiame numeryje:

Amerikos mokslininkai protestuoja prieš žmogaus teisių neigimą Sovietų Sąjungoje. Su jais Lietuva amžinai surišta: žvilgsnis į Karaliaučiaus ir Vilniaus universitetus. Lietuvos šauksmas „Kronikoje“. Eglės Juodvalkės eilėraštis. Šiurpo ir ryžto metai R. Spalio romane. Komunikacijos satelitai. Vitalijos Bogutaitės eilėraščiai. Visi darbai saviesiems: dr. Juozui Girniui 65 metai. Bernardas Brazdžionis Philadelphijoje. Lietuviškosios temos ir lietuviai mokslininkai 7-tame Baltiškųjų studijų suvažiavime, Washingtone.

Kertinė Parasė

Amerikos mokslininkai protestuoja prieš žmogaus teisių neigimą Sovietų Sąjungoje

Amerikos profesinė spauda pasirodė skelbimai, kuriais atkreipiamas dėmesys į Sovietų Sąjungos laikyseną žmogaus teisių atžvilgiu. Tai bene pirmas toks stiprus ir viešas Amerikos mokslininkų tiesiog boikotinis pasisakymas.

Čia minima akcija yra reikiama moratoriumo pasižadėjimu (Moratorium Pledge), kurio višą vertimą pateikiame ir mūsų skaitytojams:

„Protestuodami prieš žmogaus teisių pažeidimą Sacharovo, Orlovo, Ščaranskio atveju, mes, žemiau pasirašę mokslininkai ir inžinieriai, skelbiame bendradarbiavimo moratoriumą sovietų mokslininkams sluoksniams. Moratoriumą pradėdami 1980 gegužės 12 d., ryšium su Helsinkio susitarimo stebėtojų grupės Maskvoje įsikūrimo sukaktimi ir jį tęsiame iki 1980 m. lapkričio mėn. įvykstančios Madrido konferencijos. Šiuo laikotarpiu mes nesilankysime Sovietų Sąjungoje ir nepriiminsime sovietų mokslininkų savo laboratorijose“.

Ši pasižadėjimą remia gana daug Amerikos mokslo išmūnybių, net Nobelio premijos laureatai.

Kompiuterių srities „Communications of the ACM“ žurnale buvo atspausdintas moratoriumo petičijos dalinis sąrašas, žmogaus teisių būklės Sovietų Sąjungoje aprašo trumpa santrauka ir kvietimas prie šios protesto akcijos prisidėti. Association for Computing Machinery (ACM) organizacija buvo bene pirmoji,

pareikšusi viešą susirūpinimą mokslininkų laisvės būkle Sovietų Sąjungoje. Jinai jau praeityje yra siuntus protesto laiškus Brežnevui, Sovietų Sąjungos Mokslo akademijos pirmininkui ir visą šį reikalą kėlusį Amerikos spaudoje.

Tai reikšmingas ir gražus gestas, kuris, reikia tikėtis, išsiplės į žmogaus teisių bei pavergtųjų tautų klausimo kėlimą plačiaja prasme mokslininkų tarpe.

Siame krašte mokslus baigusiems ir savo profesijoje įsitvirtinusiems lietuviams mokslininkams reikėtų ypach atkreipti dėmesį į šią protesto formą, kuri atitiktų gali ir dažniau pasikartoti. Akademinių pobūdžio mūsų organizacijos galėtų narius pasiskatinti įsijungti savo parašais kur tik įmanoma ir tokius užmojus. Mūsų mokslininkai, šį reikalą remdami ir siųsdami savo parašus, galėtų paminėti ir plačią žmogaus teisių supratimą, įjungiant jį ir Lietuvos žmonių teises ir lietuvių tautos laisvės siekį.

Gera, ir labai gerai, kai mes patys savo vardu ir savo iniciatyva laisvajame pasaulyje ką nors darome žmogaus teisių ir lietuvių tautos labui. Tačiau tuišme būti aktyvesni, tuoj pat prisijungti ir prie kitų, besinančių ta pačia kryptimi, kad Lietuvos ir lietuvių vardas ir kituose forumuose nebūtų užmirštas. Dabar štai pačių amerikiečių mokslininkų — akademikų — profesionalų yra sudaromos mūsų kiam geros progos. Atsilepkime.

SU JAIS LIETUVA AMŽINAI SURIŠTA

JUOZAS MASILIONIS

1979 metais tiek Lietuvoje, tiek ir beveik visose lietuviškose kolonijose išeivijoje buvo plačiai paminėta Vilniaus universiteto 400 metų sukaktis. Minint šią sukaktį, pravartu pasidalinti keliomis mintimis ne tik apie Vilniaus universitetą, bet ir kitą, kuris turėjo daug reikšmės lietuviškajai šviesuomenės ugdyti ir lietuvių kalbai bei literatūrai vystyti ir plėtoti. Čia turima galvoje Karaliaučiaus universitetas, kuriame išimokslino taipgi daug lietuviškajai kultūrai brangių žmonių. Tarp jų ir didysis Lietuvių literatūros klasikas Kristijonas Donelaitis. Nuo jo mirties kaip tik šiemet minime 200 metų sukaktį. Ta proga Donelaitis yra akcentuojamas ir šį savaitę vykstančiose Poezijos dienos Chicagoje.

19 a. viduryje klerikas Antanas Baranauškas, anykštėnas, tas pats, kuris vėliau tapo vyskupu, rašė:

Anei rašto, anei druko
Mums turėt neduoda:
Tegul, sako, bus Lietuva
Ir tamsi, ir juoda.

Be savojo rašto, be savosios spaudos kiekviena tauta yra tamsi ir juoda. Įdomu tad, kada raštas ir „druką“ atsirado Lietuvoje?

Daugelyje Europos tautų raštas ir raštinė literatūra atsirado su krikščionybe. Ligi Mindaugo laikų, taigi 13 amžiaus vidurio, lietuviai nepažino krikščionybės, nepažino ir rašto, nes jis nebuvo reikalingas nei vidaus reikalams, nei santykiuose su užsieniais. Vidaus reikaluose užteko žodinio paliepimo ar įsakymo, o santykiuose su užsieniais viską lėmė ginklas ir drąsa.

Betgi Mindaugui ir po jo kitiems Lietuvos valdovams, 13 ir 14 amž. iš visų pusių apsuptiems krikščioniškų tautų ir valstybių, prireikė susirašinėti su popiežiais ir kitų kraštų valdovais. Kilus reikalui susirašinėti su Vakarais, lietuviai pasinaudojo ten priimta lotynų kalba ir ją manėmiais raštininkais vienuoliais, santykiuose su Rytis pasinaudojo ten vartojama senąja bažnytine slavų kalba.

Romos imperija buvo išplitusi nuo dabartinės Italijos ligi Anglijos. Imperijos neliko, bet liko giminingos romanų kalbos: italų, prancūzų, ispanų, portugalų, daugybė lotyniškos kilmės žodžių anglų kalboje. Lietuviai nepasėkė romėnų pavyzdžiui. Valdydami didžiulius plotus nuo Baltijos ligi Juodosios jūros, jie niekam neprimetė savo kalbos. Atsitiko dar blogiau: Didžiųjų kunigaikščių Lietuva nesukūrė savojo, lietuviškojo rašto ir savosios valstybės reikalams, o pradėjo vartoti svetimą kanceliarinę slavų kalbą. Šia kalba buvo rašomi visi Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos dokumentai: sutartys, privilegijos, žemių dovanojimai. Sveima kalba surašyti Lietuvos metraščiai, svetima kalba parašytas ir iškilus Lietuvos statutas 1529, 1566 ir 1588 m.

Žvilgsnis į Karaliaučiaus ir Vilniaus universitetus

Rimantas Sakalyš

Abraomas Kulvietis († 1545), vienas lietuviškosios raštijos pradininkų, pradėjęs švietimo darbą Vilniuje, o vėliau profesorius Karaliaučiaus universitete.

Lietuvai ir kitoms lietuviškoms giminėms savojo rašto neatnešė savo laiku nė krikščionybė. Kryžiuočių ordinas, vienuolių ordinas, kuris kovojo su pagonimis, neva norėdamas juos apkrikštyti, prūsus nugalėjo 1283 m. O kada prūsų kalba pirmoji į knygą buvo išleista? Ogi 1545 m., taigi po daugiau kaip 250 metų. 1201 metai laikomi Rygos įkūrimo metais, nes tada ten įsikūrė trečiasis Latvijai vyskupas, atvykęs čia su Kalavijuočių ordinu. O kada buvo išleista pirmoji lietuviška knyga? Ogi tik 1585 m. Vadinasi, po daugiau kaip po 380 metų, beveik po 400 metų. Lietuvos krikštas siejamas su dviem datomis: Mindaugo krikštu 1251 metais ir Vytauto-

Jogailos krikštu 1387 m. Pagaliau yra ir trečioji data: 1413 m. — Zemačių krikštas. O kada pirmoji lietuviška knyga pasirodė? Ogi pora metų vėliau kaip prūsijoje — 1547 m. Taigi — beveik po 320 metų nuo Mindaugo krikšto ir po 160 m. po Vytauto-Jogailos krikšto.

Kokios iš visa tai darytinos išvados. Labai aiškios ir neabejotinos: tiek vokiškiesiems kryžiuočiams ir kalavijuočiams, krikščioniams prūsus ir latvius, tiek lenkams, krikščionims lietuviams, pirmiausia rūpėjo ne krikščionybės išamonišimas, apkrikštytų tautų rašto ir kultūros ugdymas, o jų nutautinimas ir paverimas.

Po šimtmečių tylos betgi 1545

m. išėjo pirmoji prūsų kalba knyga, o po poros metų — 1547 m. — Zemačių krikštas. O kada pirmoji lietuviška knyga. Kas gi atsitiko? Pažiūrėkim į istoriją.

Abi knygos — „Katekizmai“ išėjo Karaliaučiuje, Kryžiuočių ordino centre. Po 1410 m. Žalgirio mūšio kryžiuočiai labai susilpnėjo, o nuo 1466 m. liko Lenkijos vasalai. Kai Martynas Liutėris pradėjo Vokietijoje skelbti savo mokslą 1517 m., Kryžiuočių ordino magistras buvo Albrechtas Hohencolernas, tuometinio Lietuvos Didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Zigmanto II sesers sūnus. 1525 m. jis priėmė Liuterio mokslą ir pasiskelbė Prūsijos kunigaikščiu. Jis pradėjo uoliai skleisti protestantiz-

mą savo pavaldinių tarpe. Norėdamas, kad naująjį krikščionybės mokslą visi suprastų, liepė jį aiškinti žmonių šnekamąja kalba. Kadangi daugumas Prūsijos, arba Mažosios Lietuvos, gyventojų kalbėjo prūsiskai ir lietuviškai, tai reikėjo paruošti pamokslininkų ir kunigų, mokančių tas kalbas. Tam tikslui kunigaikštis Albrechtas 1544 m. įsteigė Karaliaučiuje, Prūsijos sostinėje, universitetą. Taigi 1979 metais jam būtų suėję 435 m. Be abejo, jis nustojo veikti 1944 metais, kraštą užėmus bolševikams, taigi veikė lygiai 400 metų be pertraukos.

To universiteto kūrėjų ir pirmųjų profesorių tarpe randame ir du lietuvius, Stanislovą Rapolionį ir Abraomą Kulvietį, kunigaikščio atsikviestus iš Didžiosios Lietuvos. 1546 m. savo įkurtame universitete kunigaikštis Albrechtas paskyrė 7, o netrukus 12 stipendijų lietuviams. Jomis pasinaudojo daugiausia lietuviai, kilę iš Didžiosios Lietuvos. Žinoma, kad 1544-46 m. čia studijavo 23 lietuviai iš Didžiosios Lietuvos. Trečiaisiais Karaliaučiaus universiteto veikimo metais — 1547 — išėjo pirmoji lietuviška knyga, dabar žinoma Martyno Mažvydo „Katekizmo“ vardu. Tos knygos ruošėjų tarpe yra ir profesoriai Rapolionis ir Kulvietis. Šis universitetas per šimtus savo gyvavimo metų neįgė lietuvių kalbos ir raštijos, bet dar skatino. Čia išaugo daugybė literatų: Baltramiejus Vilentas, Mažvydo pusbrolis, išvertęs ir išleidęs „Epistolų ir Evangelijų“ vertimą, kuriais naudotasi beveik 150 m., Jonas Brekūmas, pirmosios maldaknygės, pirmojo pamokslų rinkinio vertėjas ir — viso šv. Rašto lietuvių k. vertėjas. Tai 16 a. žmonės. 17 a. čia mokėsi D. Kleinas, pirmosios lietuvių k. gramatikos autorius, 18 a. vienas pirmųjų ir pačių didžiųjų lietuvių poetų — Donelaitis. Čia nuo 1723 m. daugiau kaip šimtmetį išsilaikė lietuvių kalbos seminaras. Daugelis šio seminaro lankytojų vėliau pasireikė kaip spaudos darbuotojai ir tautosakos rinkėjai.

Eikime į Didžiąją Lietuvą, eikime prie Vilniaus universiteto, kuris buvo įkurtas 1579 m., kurio 400 m. sukaktį 1979 metais atšventėme. Karaliaučiaus universitetas buvo protestantiškas ir lietuviškumui palankus, Vilniaus universitetas buvo katalikiškas ir, nors ir būdamas Lietuvos sostinėje, lietuviškumui bent pradžioje palyginti indiferentiškas. Mažai čia tiesiogiai besirūpinta paruošti kunigus, mokančius lietuviškai ir galinčius skelbti Dievo žodį gimtąja žmonių kalba. Jau daug lenkiško raugo buvo Lietuvoje, nors unija su lenkais, steigiant universitetą, tebuvo tik 10 metų senumo.

Pirmoji knyga Didžiojoje Lietuvoje išėjo 1595 m., taigi 16 metų po Vilniaus universiteto įsteigimo ir po 48 m. nuo šio pirmosios lietuviškos knygos Mažosioje Lietuvoje išleidimo. Jos paruošėjas — kan. Mikalojus Dauka, o jos leidėjas ne Vilniaus universitetas, o Zemačių vyskupas Merkelis Giedraitis, pats studijavęs Karaliaučiaus ir kituose protestantiškuose universitetuose, bet protestantu netapas. Jo paskyrimą vyskupu lėmė faktas,

MARTYNAS MAŽVYDAS

1547 m. KARALIAUČIUS

PIRMA SPAUDINTA

Rimantas Sakalyš

Martynas Mažvydas († 1563), pirmosios lietuviškosios knygos, spausdintos Karaliaučiuje, autorius.

Brokai šefėris imkiet moni ir statitiet? Ir totai statitiet permanitiet.

(Nukelta 12 psl.)

Žvilgsnis į Karaliaučiaus ir Vilniaus universitetus

(Atkelta iš 1 psl.)

kad Giedraitis mokėjo savosios vyskupijos, t. y. žemaičių kalbą. Jau tada Romai paaiškėjo, kad liaudies kalbos nemokėjimas yra didelė kliūtis sielovadai. Protestantizmas tuo laiku jau buvo labai plačiai užgožęs Lietuvą. Anot giesmės, septyni kunigai Žemaičiuose bebuvę liķė. Istorikai betgi tvirtina, kad jų buvę dar ligi 20. Taigi pirmoji katalikiška knyga Didžiojoje Lietuvoje — kan. Daukšos „Katekizmas“ pasirodė kaip kovos priemonė prieš protestantizmą. Antrasis D. Lietuvos rašytojas kun. Konstantinas Sirvydas, jėzuitas, jau yra Vilniaus universiteto auklėtinis ir profesorius. Jis ne išvertė, bet pats parašė pirmąją lietuvišką originalią knygą — pamokslų rinkinį „Punktai sakymų“ 1629 m. Jis sudarė pirmąjį lietuvių k. žodyną. Visos pirmosios lietuviškos knygos buvo spausdintos Vilniaus universiteto spaustuveje.

Dėstomoji kalba ano meto papročiu buvo lotynų. Profesoriai buvo kviečiami įvairūs mokslininkai iš kitų kraštų. Bet, nors pats universitetas vargu ar turėjo stipresnės kokybės nors lietuvių kalbos pamokas, kaip kad turėjo Karaliaučiaus, lietuvių kalbą vertino, prie kiekvieno studijuojančio sąrašė žymėjo, kokią mokoma kalbą. Naujausieji tyrinėjimai rodo, kad besiruošią pastoracijai kunigai lietuvių kalbos pratybas Vilniaus universitete turėjo.

Pažymėtinas ir iškeltas Albertas Vijkas Kojalavičius (1609-1677), Vilniaus universiteto auklėtinis, vėliau to universiteto profesorius ir rektorius, parašęs lenkiškai, bet lietuviškos dvasios pirmąją Lietuvos istoriją, iš kurios patriotizmo sėmėsi net 19 a. pabaigoje aušrininkai. Vilniaus universitetai reikia pripažinti antrąjį Lietuvos apkrūstijimą. Mokančius lietuvių kalbą kunigus jie siuntė į visą Lietuvą apaštalauti.

19 a. pradžioje Vilniaus universiteto dėstomoji kalba lieka lenkų, bet ir tada ji nenuslopina lietuviškos dvasios mūsų didiesiems rašytojams, Vilniaus universiteto auklėtinėms. Valiūno „Birutės daina“ visą 19 a., net ir dabar tebėra visų mėgiama:

Ant marių krašto, Palangos miestely,
Kur gyven mūsų broliai žemaitėliai,
Yr aukštai kalnas, būrute vadintas,
Žaliom pušelmė viršus apsidintas.

Ten, toj laimingoj žemėj bočių mūsų,
Kol buvom ponais ir gduj, ir prūsų,
Viežlyba, skaisai, kaip rožė ir rūta,
Kunigaikštienė gyveno Biruta.

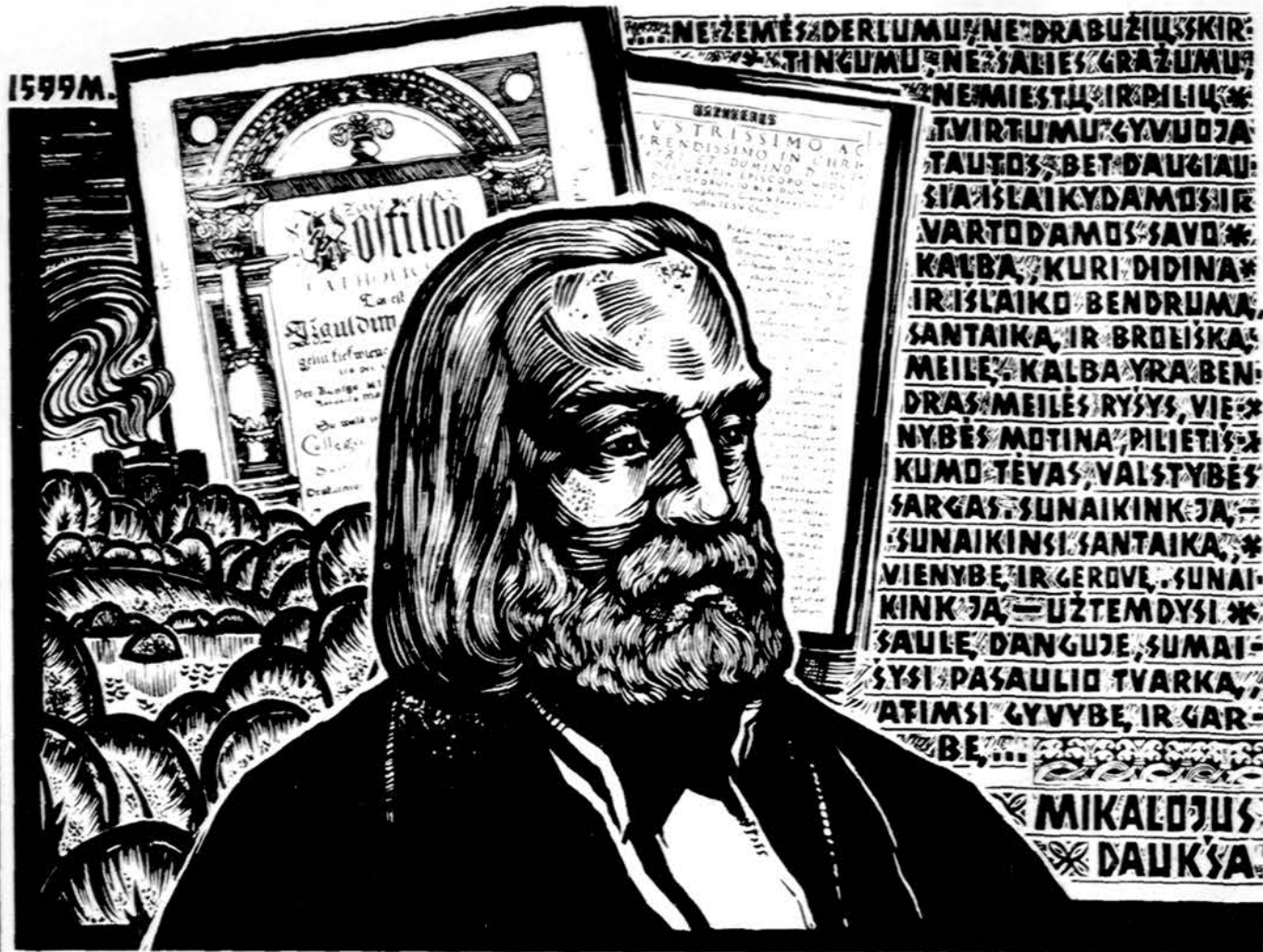
19 a. pradžios Vilniaus universiteto auklėtinis Simanas Stanevičius parašė 6 pasakėčias, kurios ir šiandien nėra nustosios savo vertės. Ar nebeatsimenam „Arklio ir meškos“?

Kur Nevėžis pro Raudonąjį Dvarą
Gryną vandenį savo į Nemuną varo,

Tenai, kad vasarvaidžių saulelė tekėjo,
Juokėsi kalnai, ir vilnys kaip auksas žibėjo.

Ar neatsimenam „Aitvarų“, kur kaimynai įskundė darbštų ūkininką, kad jis turįs aitvarą, o atėjusiam ūrėdai parodo savo aitvarus — darbo įrankius.

19 a. pradžios Vilniaus universiteto auklėtiniai yra ir du istorikai, Lietuvos istoriją rašę ir išleidę lietuviškai: tai Daukantas su savo keturiomis istorinėmis knygomis ir Valančius su „Žemaičių vyskupyste“. Valančius gi ir pirmasis mūsų beletristas, Va-

Rimantas Sakalas

Mikalojus Daukša († 1613), vienas lietuviškosios rašijos pradininkų, autorius pirmųjų lietuviškų knygų, spausdintų Vilniuje.

lančius — antrasis Merkelis Giedraitis. Jei 16 amžiuje nebūtų buvęs Žemaitijos vyskupas energingas Merkelis Giedraitis, greičiausiai Lietuva būtų tapusi protestantišku kraštu. Su knyga jis ėmė katalikus šviesti. Jei 19 amžiuje Žemaičių vyskupijos nebūtų valdęs vyskupas Motiejus Valančius, kuris pirmasis pasipriešino prieš 1864 m. įvestą spaudos draudimą ir rusišką raidėm knygų lietuviams kišimą, kas žino, ar Lietuva šiandien nebūtų buvusi pravoslaviška, ar neturėtų savo raštui tos pačios graždankos. Tikriausiai nebūtume turėję ir nepriklausomos Lietuvos, tuo labiau dabartinės tarybinės. Valančius — 19 a. pradžios Vil-

niaus universiteto auklėtinis, o jo įtaka, matom, siekia net ir šią dieną.

Vilniaus universitetas buvo uždarytas po pirmojo sukilimo 1832 m. Teologijos ir medicinos fakultetai buvo uždaryti 1842 m. Medicinos fakultetas buvo perkeltas į Kijevą, o Teologijos į Petrapilį ir pavadintas Petrapilio Dvasine akademija. Šią akademiją bolševikai uždarė 1917 m., o tai iš tikrųjų to paties Vilniaus universiteto tęsinys. Dvasinė akademija Lietuvai davė taipgi labai daug mokytų kunigų, vyskupų, rašytojų, sulaukusių jau ir nepriklausomos Lietuvos.

Abudu šie universitetai — ir Karaliaučiaus, ir Vilniaus — ly-

giai mums nepamiršini ir šiandien. Tiesa iš jų dabar gyvuoja tik Vilniaus universitetas, ir jame mokslinai lietuviškasis jaunimas, nors ir prievartaujamas naujosios graždankos — bolševikinio komunizmo ideologijos. Karaliaučiaus universitetas rusų jau visai palaidotas, kaip jie buvo 19 amž. palaidoję ir Vilniaus universitetą. Tačiau lietuvių tautos atmintyje ir ateities viltys jie abudu yra gyvi ir nemirtingi.

Tiesa, rusų — bolševikų okupacinė valdžia Kaliningradu pavadintame Karaliaučiuje 1967 metais atidarė grynai rusišką universitetą, kurio tačiau jokiais siūlais su senuoju Karaliaučiaus universitetu surišti jau nebegalima.

Lietuvos šauksmas „Kronikoje“

LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA. Penktas tomas. Pagrindžio leidinys. Nr. 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39. 1978 - 1979. Išleido Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leisti sąjunga. Library of Congress Catalog Card Number 78-62412. Viršelis ir iliustracijos seselės Mercedes. Spaudė Mykolo Morkūno spaustuve, Chicago, Illinois, 1979 m., tiražas — 5000. Kaina — 5 dol., minkštasis viršelis, 7 dol. kietasis viršelis, leidinys 556 psl., gaunamas ir „Draugas“.

Pavergtoji Lietuva, kuriai atimtas laisvas žodis spaudoje, radijuje, televizijoje, rado galingą priemonę savo šauksmą perduoti pasauliui pagrindžio leidiniais. Jų yra įvairių ir svarbių, kaip pvz. „Aušra“. Tačiau ypatingą vaidmenį atlieka gausiausia laidomis ir perteikiamais faktais „Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronika“, kuri dabar jau pasiekia visus kontinentus. Jos laidas lietuvių, anglų, ispanų ir prancūzų kalbomis ryžosi parūpinti Chicagoje įsisteigusioji Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronikos leisti sąjunga, vadovaujama kun. Kazimiero Kuzminko. Atskiromis knygelėmis naujai pasirodžiusius „Kronikos“ numerius anglų kalbos vertime pasiskubina išleisti kun. Kazimieras Pugetičius su Kunigų Vienybės talsa, o italų kalba ją skleidžia prel. V. Mincevičius.

Kovo mėnesio antrojo pusėj (nors su 1979 m. data) pasirodė šis penktasis „Kronikos“ tomas lietuvių kalba. Jo leidimas buvo tiek rūpestingai organizuotas, kad apėmė visas iki to laiko Vakarų pasauli pasiekusias „Kronikas“, įskaitant ir pačią paskutinę — 39-tą. Visas stambus 556 psl. leidinys dedikuotas Lietuvos universiteto 400 metų sukakčiai pami-

JUOZAS PRUNSKIS

neti. Dedikacija iškilmingai pažymėta antrame tituliname viršelyje, įrėminta į klasiškų antrojo ornametų rėmus, o tuo jau po to duodama išsami, su glaustai prof. P. Rabikausko parašyta Vilniaus universiteto istorinė apžvalga.

Leidinyje apima „Kronikas“, išėjusias 1978 — 1979 metais, bet kai kurie jose perteikiami faktai užgriebia ir ankstybesnius metus. Čia užtikame gausias žinias apie teismus ir kalinimus Lapienio, Matulionio, Pranskūnaitės, Petkaus ir kitų. Daug faktų apie spaudą ir persekiojimus mokyklose, duodami lais-

kai iš gulago, aprašomos kratos ir tardymai, pateikiamos žinios iš vyskupijų, informuojama apie naujus pagrindžio leidinius, perteikiamos aimanos dėl kūrinių genocido, rašoma apie sunkumus kunigų seminarijoje, apie bažnytinės veiklos spionažą, apie KGB daromas skriaudas ir jų ruošiamas bylas kunigams ir pasauliečiams, aprašomi Šv. Tėvo veiklos atgarsiai, pasakojama, ką veikia Katalikų teisėms ginti komitetas. Užgriebiami ir sovietinės spaudos faktai kitose respublikose, pvz. Moldavijoje.

Rašoma drąsiai ir atvirai. Duodamos pavardės, datos, išvardijamos vietovės.

Kada žinai su kokia rizika savo laisvei, gal net gyvybei, šie pagrindžio sąsiuviniai yra leidžiami ir platinami, negali atsistebėti ti žmonių nuostabių ryžų,

Pijus Brazauskas

Dail. kun. Pijus Brazauskas įšmet suelia 75 amžiaus ir 50 metų kunigystės. Tapybą studijavo 1932-1936 m. Kauno meno mokykloje. 1949 m. atvykęs į Jungtines Amerikos Valstybes, apsigyveno tolimose Amerikos vakaruose. Ir dabar pastorcinį darbą jis dirba Oregono valstijoje. Gyvendamas toli nuo didžiųjų lietuviškų kolonijų, suaktyvininkas mažiau turėjo progų tiesiogiai dalyvauti žmonių gyvenime, retai rodėsi ir jų dailės parodose. Tačiau tapybos niekada nebuvo užmetęs, reikšdamasis savo aplinkos galimy-

bių. Pasišventimu, drąsumu, nepalaužiamu idealizmu. Perteikiama vaizdžia faktų, dokumentine faktų kalba, be nereikalingų įtarų, branginant kiekvieną eilutę ir stengiantis ją panaudoti suglaustai informacijai, ne kokiam sentimentaliam tuščiažodžiavimui.

Ši kronika turi istorinės, išliekamos reikšmės, kaip dokumentinis šaltinis. Bet tai kartu ir pavergtųjų pagalbos šauksmas, perteikiant okupantų priešpados veiksmus istorijos ir pasaulio viešosios opinijos įsismui.

„Kronikos“ išleidimas rūpestingai paruoštas. Pridėtos antraštelės, įdedant jas į skliaustelius ir tuo pažymint, kad tai ne originalo tekstas, o leidėjų — redakcijos orientacinis nurodymas skaitytojui lengviau susivokti. Reikiama medžiaga susirasti padeda ne tik duodamas turinys, bet ir alfabetinis sąrašas asmenų ir vietovių kur persekiojimas ir pasipriešinimas labiausiai pasireiškia. Duodamas ir santrumpų pavadinimų žodynėlis, kad Lietuvos dabar vartojamų pirmųjų raidžių samplaika vakariečiui skaitytojui pasakytų visą pavadinimą.

Leidinių labai pagyvena ses. Mercedes iliustracijos prieš kiekvieną kronikos numerį Vilniaus universiteto rūmų motyvais.

Tokia stambi knygų su puse šimto puslapių knygą palyginti visai nebrangi — 5 dol., kai net dideliais tiražais amerikiečių leidžiamos knygos dvigubai brangesnės. Čia daug nulėmė mecenatai, kurių atvaizdai ir sąrašas užima net 5 puslapius. Čia aptinkami net tikstantininkai, kaip Rožė Tijiūnelienė ir jos sūnus Vytautas, Juozas Kačiaskauskas, kun. K. Gulbinas ir Vokietijos lietuviai, Stasys ir Jadvyga Maziliauskai, Irena Sekmakiene, Australijos Lietuvių katalikų federacija, o jau šimtinių — pora puslapių vien pavardžių. Pasigėrėtinas lietuviškas idealizmas bei pavergtos tėvynės herojų supratimas ir įvertinimas.

„Kronikų“ tekstai būna skaitomi mokyklose, stovyklose, bažnyčiose. Tai dabartinės lietuvių tautos martirologija, kuri turi švytėti kiekvieno lietuvių knygynelyje.

Nauji leidiniai

• LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA. Penktas tomas. Pagrindžio leidinys. 1978-1979 m., Nr. 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39. Išleido Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leisti sąjunga. Kongreso bibliotekos katalogo numeris 78-62412. Viršelis ir iliustracijos — seselės Mercedes. Spaudė Mykolo Morkūno spaustuve Chicagoje, 1979 m. Tiražas — 5000 egz. Kaina — 5 dol. minkštasis viršelis, 7 dol. kietasis viršelis. Leidinys 556 psl.

Iš visų penkių tomų pastarasis yra išskirtinis dar ir tuo, kad leidėjų dedikuotas Lietuvos Vilniaus universiteto 400 metų sukakčiai paminėti. Šiai temai pašvęstas visas leidinio meninis apipavidalinimas, tiek viršelio, tiek puslapių piešiniuose vaizduojant Vilniaus universiteto ir paties miesto architektūrinės detales, o taipgi prie kiekvieno „Kronikos“ numerio pradžios priglaudžiant universiteto antspaudą ir rektoriaus skėtro vinjetę. Visos knygos pradžioje dar pridėtas Pauliaus Rabikausko, S.J., labai tiksliai kondensuotas įvadas „Vilniaus universitetui 400 metų“.

Lietuvių ir svetimomis kalbomis „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ leidimas šiuo metu yra vienas iš didžiausių ir reikšmingiausių darbų, vykdomų išsivijoje.

Eglė Juodvalke, lietuvių jaunosios poezijos kartos atstovė, eilėraščių rinkinio „Jei tu paliesi mane“ autorė. Šiuo metu yra paruošusi spaudai naują savo poezijos knygą. I šių metų Poezijos dienas Chicagoje poetė yra atskridusi iš Muencheno (Vokietijos) ir šiandien Poezijos dienų gyvybę poetė recitatyje Jaunimo centro kavinėje 8 val. vak. skaitys savo naująsias kūrybas.

Eglė Juodvalke

tavo kūno aksomas ir šilkas
neglosto mano paširpusios odos
nešildo virpančių sąnarių
nebežavi delnais uždenktų akių

tavo plaštakos nuslysta
stingstančiais mano pečiais ir
akmenėjančiu liemeniu

jos alkanu paukščiu
lesa paskutinius trupinius
iš iškiliusio mano krūtinės

pro mirstančius tavo pirštus
smėliu byra mano kūnas
vandeniu teka tavo blakstienom
kartia lūpų kreive
bejėgių rankų riešais

ant sudužusios saulės šukų

• METMENYS, 1980 m. Nr. 39. Kūryba ir analizė. Leidžia: A. M. and M. Publications. Redaguoja Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania. Administruoja M. Paškevičienė, 3308 W. 62nd Pl., Chicago, IL 60629. Šio numerio kait — 3 dol., keturių numerių prenumerata — 10 dol. Kanadoje ir kitur užsieny — 12 dol., garbės prenumerata — 15 dol. Žurnalas spausdinamas M. Morkūno spaustuve, Chicagoje.

Naujas žurnalo numeris pradėdamas Tomo Venclavos eilėraščių pluoštą. Spausdinama mūsųose gana naujai svarstoma kultūrinė, etninė ir antropologinė Alfonso Lingio tema, antraštelėje pavadinant „Rangda“. Dana Vasiliauskienė sklaido tematinis Liūnės Sutemos poezijos komentarus straipsnyje „Raganauja“. Živilės Bilaišytės poezijos puslapiuose randame du jos eilėraščių ciklus: „Etiudas“ ir „Balsai, tyla ir žodžiai“. Vinco Trumpos svarstymai pavadinti „Laisvės našta,

arba laisvės ir laimės sindromas“. Kūryba ir analizė. Leidžia: A. M. and M. Publications. Redaguoja Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania. Administruoja M. Paškevičienė, 3308 W. 62nd Pl., Chicago, IL 60629. Šio numerio kait — 3 dol., keturių numerių prenumerata — 10 dol. Kanadoje ir kitur užsieny — 12 dol., garbės prenumerata — 15 dol. Žurnalas spausdinamas M. Morkūno spaustuve, Chicagoje.

Apžvalginėje žurnalo dalyje konservatyvaus rusiškojo nacionalizmo klausimu pasisako Tomas Venclava, A. Stomas, Kazys Almenas ir V. Trumpos. Liestamas dabartinės filosofija, apie hermeneutinę kontroversiją rašo Algis Mickūnas. Australijoje mirusį dailininką Henriką Šalkauską prisimena Jurgis Janavičius. Naują Juozo Baltušio romaną „Sakmė apie Juozą“ recenzuoja B. Ciplijauskaitė. K. Ambrasas-Sasnavos studiją „Vertimo mokslas“ aptaria Violeta Kelertienė. Artūras Hermannas žvelgia — į dabartinės Lietuvos moterį statistikoje ir prozoje. Informuojama apie dr. Marijos Gimbutienės suorganizuotą ir jos vadovautą mokslininkų suvažiavimą, svarstiusį Europos kultūros transformaciją tarp 4500 ir 2500 m. pr. Kristų. Duodamas V. Srugienės pastabas prie V. Trumpos straipsnio „Drama istorijoje ir istorinė drama“.

Žurnalas iliustruotas dailininkų M. K. Čiurlionio, Elenos Keplaitės, Viktoro Simankevičiaus, Henriko Šalkausko ir V. O. Virkau darbais.

Visi darbai saviesiems

Dr. Juozui Girniui 65 metai

Dr. Juozui Girniui š. m. gegužės 25 d. suėjo 65 metai. Sukaktuvininkas žemės kelią pradėjo su deikiuose, mažame miestelyje, Daugailių vls., Utenos aps., taigi senajame sėlių krašte, kur žmonių kalboje dar užgirsti ir vieną kitą kiek neįprastą šlaidieninai lietuvių kalbai žodį ar vietos vardo tarimą, sunkiai suprantamą kokių vandenvardžių, pvz. Alaušas, Indrāja, Savaša, arba ir patys Sudeikiai, jau seną vietos vardą. Sudeikių apylinkės gausios kalvomis, ežerais, todėl žmonių pasakymu ten ežerai rankomis ar pirštais vienas su kitu susisiečia, nes dažnai jie tarp kalvų išsiraizę ar susijungę kloniuose mažais upokšniais. Taigi dr. Juozas Girnius užaugo labai gražioje apylinkėje. Ir tose apylinkėse birželio - liepos mėn. anksti rytai, keliaujant tik i vakarus, labai didelių giedrų metu, kartais gali pamatyti nuostabių gamtos reiškinių: šiaip miško pridengta ežerą ar jo dalį kažkaip viršum miško pakilusi, nes saulės spinduliai krenta tam tikru kampu nuo labai ramaus ežero paviršiaus, lūžta ir sudaro kažkur pakibusio ežero vaizdą. Šis retas reiškinys ir gali būti mūsų krašto „keliaujančių, skraidančių“ ežerų pasakojimų pagrindas. Apalaimai, tų apylinkių sunkiai aprašomas grožis veikia žmonių nuotaikas, ir ten daiva bei pasaka su padavimais dažnesnė apraška kaip kitose, ypač lygumų apylinkėse.

Sukaktuvininkas mokėsi su deikiuose, vėliau „Saulės“ (nuo 1929 m. jau suvalstybinioje) Utenos gimn. ir 1932 m. jį baigęs pradėjo studijuoti Vytauto D. univ. Teologijos — Filosofijos fakulteto Filosofijos skyriuje, kur įsiaiš paririnkęs grynąją filosofiją, ką 1936 m. baigė licenciatūros laipsniu. Šis skatino Juozą Girnių iš šalies rinktis anuo metu nepelningą mokslo sritį, šandien sunku pasakyti, bet netolių trijų kunigų ir visuomenės veikėjų filosofijos studijos Vak. Europoje prieš I pas. karą ir žmonių pasakojimai apie jį mokslo, galėjo netiesiogiai įtaigoti ir jauną Juozą Girnių. O tie trys kunigai ir filosofijos mokslo daktarai buvo: Juozas Cepėnas (1880 — 1976), Mečislovas Reinys (1884 — 1953), vėliau Vilniaus arkivyskupas, ir Jonas Steponavičius (1880 — 1947).

Gavęs katalikų fondų, jų tarpe ir Lietuvos katalikų mokslo akademijos, paramos, išvyko pagilinti filosofijos studijų i Vakara Europą. Taip 1937 m. jis studijavo Louvene, 1937 — 1938 Freiburge i. Br. pas Martyną Heideggerį ir dar Sarbonos universitete. 1939 — 40 m. turėjo atlikti karo prievolę ir iš jos buvo paleistas jau okupacijos metais. Kurį metų dirbo VDU Technikos fak. bibliotekoje, o vėliau — Kauno aklujų institute mokytoju.

Laikinajai vyriausybei atkūrus Vytauto D. univ. Filosofijos fak., 1941 m. paskirtas vyr. asistentu, kur skaitė mokslinio darbo metodiką, naujosios filosofijos ir kt. kursus. Ir tuo metu gal pirmą kartą Lietuvoje gyvenime buvo nepaprastas susidomėjimas filosofijos klausimais. Jei nepr. Lietuvos metu tiek Teologijos — Filosofijos, tiek ir Humanitarinių m. fak. papildomai filosofijos kursų, išskyrus filosofijos įvadą, o kartais ir logiką, kaip privalomus, teklusdavos vos po kelis studentus, nes visi sakė: „Reikia žiūrėti praktiškai iš ko duona valgyti, o filosofija niekam duonos neduos; jei dėl pinigų stokos negali studijuoti medicinos ar

ANTANAS MAZIULIS

technikos, nepakliuvai ir i teise, tai rinkis nors svetimas kalbas, o filosofija, — fui, tai tik tinginiam, kunigam ir ubagam“... Dabar kažkodėl buvo toks pirmas susidomėjimas filosofija ir humanistinėmis mokslais net ir Kaune, kuris jau senokai „svietė“ Lietuvai grubiu materializmu ir visai jau šaipėsi iš idealisto žmogaus kaip ir savu laiku Rusijos visokio „kilnuomenė“: pasiekusi šiek tiek pinigų ir gerovės, bet neturinti nė kiek dvasinei kultūrai pomėgio, visai grynai miesčionija, visus dvasinius poreikius suvedanti tik i gera valgi ir turtinga bufetą... Šiuo metu Kaune buvo lūžis. Filosofijos kursą atėdavo papildomai klausyti apščiail medikų, statybininkų ir technologų, kai kurie jų dalyvavo net ir J. Girniaus pratybose — seminaruose, pvz. Julius Kaupas.

Iš kitų tuo metu šalia privalomo filosofijos įvado visiems Filosofijos fak. studentams papildomai tiek dr. A. Maceinos apie R. M. Rilke ir kitus filosofams įdomius rašytojus, tiek ir grynai filosofinių J. Girniaus kursų klausė šie, dabar Vakaruose esą asmenys (mergaitės dažnai terašau ju mergaitinėmis pavardėmis, nes jų naujų pavardžių dažnai nežinau): Dalia Galautytė — Kaupienė, Danutė Jesaitytė, Aldona Grajauskaitė-Aistienė, Alina Pajaujytė — Staknienė ir Danutė Pajaujytė, Birutė Slepetytė-Vencukienė ir Aldona Slepetytė-Janačienė, Nijolė ir Vida Bražėnaitės, Pajauta Januškevičiūtė, Eugenija Ramanauskaitė, Jūratė Bytautaitė, Rusnė Šilnigaitė, Čiurlytė, Genutė Kaupelytė (mirusi); Pranas Visvydas, Julius Kaupas, Vytautas Aušrotas, Vincas Natkevičius, Henrikas Nagys, Vincas Kazokas, Medardas Bavarskas ir kt. Atskiram naujosios filosofijos ar pan. seminaruose dalyvavo: Pr. Visvydas, Med. Bavarskas, J. Švedas, J. Kaupas, H. Nagys ir kt., rodos ar ne 14 studentų.

Iš jų kartą H. Nagys, matyti grįžęs iš seminaro, studentams ėmė įrodinėti, kad Fr. Nietzsche „Gott ist tot“ reiškia ne tiek „Dievo mirtį“ kiek išsako „žmogus, nesuradęs Dievo“.

Apie J. Girnių tada būrėsi ir jaunieji rašytojai, kuriems jau nebeužteko tik paprasto žodžio, o siekė literatūrai ir minties gelmenų. Bet visą tą naujai kilusį domesį filosofija ir įtemptai nuosirdų jo darbu su jaunimu 1943 m. kovo mėn. staiga nutraukė vokiečių okupacinė valdžia: nakties metu uždare visas aukštąsias Lietuvos mokyklas, nes Lietuva

nepakluso ir nesudarė legionų..., nepakluso Hitleriui, kaip ir anksčiau Stalinui. Uždarus vokiečiams aukštąsias mokyklas, pradėjus itin sekti Kaune kai kuriuos lietuvių šviesuolius dėl po grindžio veiklos, J. Girnius pasitraukė i žmonos tėviškę, iš kur, artėjant rusams 1944 m. vasarą, pasuko toliau i Vakarus ir tremtį.

Po karo Vokietijoje nuo 1946 m. dirbo Niurtingeno lietuvių gimn., vėliau Schwaebisch — Gmündo gimnazijos mokytoju, iš kur 1949 m. išvyko i JAV. Čia 1953 m. pakviestas Lietuvių Enciklopedijos redaktoriumi iki 1969 m. suredaguvo keliolika jos tomų (LE buvo pasiskirstyta redaguoti ir paruošti atskiromis raidėmis ar ju dalimis, todėl tiksliai pasakyti, kiek buvo kiekvieno redaktoriaus paruošta, neįmanoma). Taip pat jis buvo nuo 1947 m. „Aidu“ red. narys, o nuo 1965 m. ir jų redaktorius.

Buvo baigęs tominę mokyklą, kur jo pagrindinis filosofijos prof. buvo kan. dr. Pr. Kuraitis, bet jau studijų metu palinko i egzistencinę jos kryptį; jau licenciatūros darbe jis analizavo M. Heideggerio filosofiją, ir to darbo dalyks buvo išspausdintas „Logos“ žurnale (1936, p. 81 — 100, 150 — 180), o disertacija, už kurią gavo daktaro laipsnį 1951 Montreale univ., buvo „La methaphysique existentielle dr. K. Jaspers“, jo santraukos buvo skelbtos 1951 — 52 m. „Aiduose“ ir dar atskirai „Laisvė ir būtis“ 1953.

Dr. J. Girniui visą laiką itin rūpi du klausimai: žmogus bei jo santykis su Būtimi ir žmogaus santykis su tauta. Pirmajam santykiui aptarti skirti jo: „Egzistencialinė filosofija ir ateities filosofavimo rūpesčiai“, kuriuos savo paskaitoje kėlė III Lietuvos katalikų mokslo akademijos suvažiavime 1939 Kaune (Suvažiavimo Darbai, III, 1940, persp. Roma, 1972; pirmosios laidos didžioji dalis 1940 m. rusų buvo sunaikinta), „Žmogiškoji kančios prasmė“ (Židinys, 1940, nr. 2, straipsnis labai anksti sovietinės okupacijos įsakymu buvo bibliotekose iš „Židinio“ išpjautas). Iš tų rūpesčių žmogaus santykiams su Būtimi yra kiles ir vienas iš labai svarbių jo didesnių darbų: „Žmogus be Dievo“, 1964, kurio rankraštis jau 1957 m. buvo gavęs „Aidu“ premiją; jo ištraukos pasirodė ir latvių kalba.

Antrajam rūpesčiui — žmogus ir tauta, išskirtinai lietuvis ir savąja tauta bei išlikimas savo tautoje, gal daugiausia skirta jo darbų. Jam tauta nėra uždara kraujų bendruomenė, bet i tautą žmogus įauga kultūriškai. Taigi žmo-

Dr. Juozas ir Ona Girniai

Nuotr. V. Mazelis

gus pats apsisprendžia, kuriai tautai nori priklausyti. Tuo būdu jam vad. rasinė ir kita jai artima tautos samprata visai svetima. Lietuviai, kaip ir dauguma europiečių, nėra vienos rasės, tikriau porasės ar net parasės atstovai: jų yra šiauriečių, rytų baltų tipų ir kt., taigi apie rasinę vienybę ir šiaip jau netenka kalbėti. Antra, jei rasė (porasė), arba naciškai tarant, kraujas jau apsręstų tautą, tada tautos sąvoka būtų vien biologinė, ir nei nutausti, nei atitausti nebūtų galima. Bet jei žmogus sąmoningai ar nesąmoningai nutausta, tai tauta ir yra kultūros ir eilės kitų veiksmų sąveika, todėl išlikti tautoje yra atskiros asmenų rūpestis, o išlaikyti savo tautoje jaunimą, įgydyti jį i savo tėvų tautą yra neatlaidi tėvų pareiga: išmokyti juos savo gimtosios kalbos ir t. t. Šiems rūpesčiams jo skirtas vėl didelis darbas: „Tauta ir tautinė ištikimybė“ 1961 m. (latviškai — „Tauta un uzticība tautai“, J. Zarino vertimas, 1963).

Sis didysis rūpestis sava tauta ir jaunimo įgydymu i ją kartų jam buvo ir rūpestis aplamai išugdyti vertingą asmenybę, pasakyti, lyg pilnutinį žmogų. Anuo metu gal tai ne vienam buvo ir nesuprantama, nereikšminga, nes tautų tarpinimo katalikas buvo pagaulus, nesulaikomas. Šiandien, kai pati Amerika susigriebė, kad atskiros tautybės yra reikšmingos, kai tirpdymas atidavė duoklę kriminalizmui,

Lietuviškos temos ir lietuviai 7-toje Baltiškųjų studijų konferencijoje

The Association for the Advancement of Baltic Studies (AABS) — Baltiškųjų studijų puoselėjimo draugijos septintoji konferencija šiemet įvyks birželio mėn. 5 — 8 d. Georgetown universitete, Washington, D. C. Laukiama atvykstant net kelių šimtų dalyvių iš JAV, Kanados, Australijos, Anglijos, Švedijos, Suomijos, Vakarų Vokietijos, Prancūzijos, Izraelio ir iš kitur.

Trijų dienų darbo programoje numatyta daugiau kaip šimtas paskaitų bei simpoziumų.

Lietuva, lietuvių, mūsų istoriją, kalbotyrą, literatūrą, dailę, tautosaką ir aplamai lietuvių kultūrinį gyvenimą lies daugiau

kaip 30 paskaitų bei simpoziumų.

Spausdintoje konferencijos programoje tarp paskaitas skaitančių, sesijoms vadovaujančių ir simpoziumuose dalyvaujančių yra matomos šios lietuvių pavardės: Elena Bradūnaitė, Birutė Ciplijauskaitė, Aleksandras Gedmintas, Marija Gimbutienė, Ilona Gražytė-Mazliauskienė, Augustinas Idzelis, Juozas Kazlas, Violeta Kelertienė, Antanas Klimas, Benediktas Mačiūka, Romualdas Misiūnas, Sigita Ramanauskas, Antanas Saulaitis, Antanas Suziedėlis, Rimvydas Šilbajoris, Danguolė Tamulionis, Vytautas Vardys ir Eglė Žygaitė. Viso — 18.

Šiandien poezijos vakaras Chicagoje

Poezijos dienų Chicagoje šiandien antroji diena. Vakare buvo prisimintas ir pagerbtas Kristijonas Donelaitis jo mirties 200 metų sukaktuviu. Paskaitą skaitė Marija Saulaitytė-Stankūnienė. Tema — „Donelaičio sąulės“. Po to vyko Donelaičio poemų „Metų“ gražiausių vietų recitalis. Jį atliko aktorius Algimantas Dikinis.

Juodvalkytė, Liūnė Sutema ir Julija Svabaitė.

Poezijos dienų proga Mykolas Morkūnas išleido Lietuvoje nužudyto poeto Kazio Jakubėno knygą „Eilėraščiai iš Vilniaus kalėjimo“. Šią ir kitas poezijos knygas vakaro pertraukų metu galima ten pat įsigyti. Poezijos dienas rengia Jaunimo centras ir kviečia visus atvykti.

Poezija yra minties muzika, išreikšta kalba.

Shelley

NUOMONES IR PASTABOS

Pora klausimų ir pora pastabų dėl Stasio Ylos atsakymo

„Draugas“, 1980. V. 10 d.

Nemanydamas, kad su Stasiu Yla būtų galima susikalbėti, noriu tik paklausti:

(1). Ar jo paskaitoje — straipsnyje kalbama apie sankritų ar sankritų, „Aidu“ Nr. 9 rašoma „sankritis“, o Nr. 10 „sankirtis“. Rašydamas savo pastabas turėjau galvoje „sankritų“.

(2). Kaip Yla supranta žodį „atgimimas“? Man atrodo, kad atgimti gali tik tas, kas jau buvo benusišai arba benumirštas. Apie jokių mūsų tautinį apmirimą ar nusibaigimą prieš XVI a. negali būti nė kalbos. Todėl apie Mažvydo, Bretkūno, Merklio Giedraitio ar Daukšos laikus galima kalbėti tik kaip apie tauti-

nį — kultūrinį gimimą, bet ne atgimimą.

S. Yla kaltina mane, lyg aš turėčiau kokius barjerus prieš dvasiškus. Tai pats skaudžiausias kaltinimas. Kas klaidus mano paskaitų apie vysk. Valančių ir kas skaitė mano įvadą i naują kun. A. Alekso monografijos apie Valančių laidą, tikiu, man tokio kaltinimo nemes. Stengiuosi nerūti jokių barjerų nei prieš dvasiškus, nei prieš bedievių, nei prieš nieką kita.

Su šypsena praleidžiu Ylos bandymą diskvalifikuoti mane kaip istoriką. Manau ir Yla tik nusijuokyt, jeigu aš jį bandyčiau diskvalifikuoti kaip sielovadi.

V. Trumpa

leidinių „Idealas ir laikas“, 1966 m. monografija „Pranas Dovydaitis“, 1975. Taip pat jis savo pareigą lietuvių tautai išsako ne tik savo raštais, bet ir gyvu darbu, nes 1955 m. jau dirbo LB taryboje, skaitė apščiail paskaitų mūsų kultūros kongresuose ir jaunimo stovyklose, neskirstydamas kokias pasaulėžiūriniai grupės kas priklauso: jaunimas jam visos savas, kiek jis rūpinasi ištikti kultūringu lietuviu. Uoliai dalyvavo ir Bostono liuanistinės mokyklos gyvenime. Nors pats priklauso Lietuvių Frontui, bet niekur neįsivėlia i jokių siaurų partinių ginčus, kas itin mabininkų jaunimo veikla, nes jaučė, kaip šis jaunimas daugelio užmirštas ir paliktas. Jis anuo metu jau matė ir ateitinių sukuriamų daugelį bei idealizmui nepalankias nuotaikas, todėl ir dalyvavo religinio ateitinių sąjūdžio kūrime; 1935 — 36 ateitinių stud. s-gos sekr., nuo 1947 Ateitinių Federacijos vyriausios tarybos narys, o 1963 išrinktas ir At-kų Fed. vadu (jau buvo iki 1967); tų rūpesčių išreiškė ateitiniškai atsiduru

mo žiedu: su savo vaikais gaili pasižnekti i lietuviškai, nors toji dr. Ramūno ir Mirgos šeima dėl darbo sąlygų ir atskirta nuo lietuvių bendruomenės. Taip jo rūpestis Bostone lietuviška mokykla, kaip ir savais vaikais, yra davęs ir šiek tiek vėl aiškių vaizdų. Tuo mažu ir kartu didžiu džiaugsmu noriu užskleisti šiuos kelis savo žodžius kaimynui su deikėnu, linkėdamas nepailstamai testai taip reikalingus darbus.

P. S. Iš Lietuvos atklystančiomis žiniomis, jo „Žmogus be Dievo“ bei „Tauta ir tautinė ištikimybė“ slapta ten perrašinėjamus mašinėlė ir gerokai pasklidusios jaunimo tarpe. Todėl visai suprantama, kad okupantas pveda vienam kitam Girniaus keliamas mintis suniekti bei bandyti atremti: J. Girnius mini-mas ir su juo nuolat polemizuoja įvairiuose leidiniuose bei filosofijos „apybraižose“. Yra žinių, kad ir Latvijoje tarp žmonių plinta tie patys J. Girniaus raštai, nors „Žmogus be Dievo“ buvo Kanadoje latvių kalbon išversta tik atskiri gabalai ir spausdinti žurnale „Latvija“.

Alaušas ežeras prie dr. Juozo Girniaus tėviškės Sudeikių, 1980 metų nuotrauka

(Iš Broniaus Kvicklo archyvo)